
ÓKOR

Attila: mitológia és történetírás

Nincs még egy történelmi-mitikus személyiség, akinek megítélésében a magyar hagyomány és közvélemény oly látványosan különbözne minden más európai „nemzetétől, országétól”, sőt annyira radikálisan szemben állna az egész nyugati világgal, mint Attila hun király. Ha valakinek efelől még maradtak volna kétségei, érdemes elolvasnia *Giuseppe Zecchini*, a Milánói Katolikus Egyetem történelemszakkönyvtárosa *Attila* című könyvét. „A magyarok az egyedüli európai nép, mely bizonyos értelemben a hunok leszármazottjának tartja magát, és pozitívan ítéli meg őket: ne mondjatok rosszat Attiláról, ha turistaként Magyarországra látogattok.” (23. o.) E megállapítás tökéletesen egybevág a brit *John Man* magyarra is lefordított művének (*Attila, a barbár király*, General Press, 2005) kijelentéseivel: „...a magyarokban manapság eléggé más kép él Attiláról, mint a nyugat-európaiakban... Attila végül is inkább rablóvezér volt, semmint uralkodó”. (Man, 342. o.). Mindkét szerző kuriózumként említi, hogy „a huszadik század leghíresebb magyar költőjét [József] Attilának hívták” (Zecchini, 23. o.; Man, 11. o.). Man egyenesen azt állítja, hogy „a nyugat-európaiak által Dzsingisz kánnál is messzemenően rosszabbnak ítélt” Attila nevének adni gyermekeknek és utcáknak olyan, „mintha másutt Hitlerről neveznének el utcákat, tereket... Attila nevének Magyarországon kívül aligha fogják bárhol másutt valaha is tisztelettel övezni.” (Man, 10–11. o.) Zecchini monográfiája már első bekezdésében rámutat, hogy Attila és a hunok „közös emlékezetünkben s a mindennapi közbeszédben a halál, a rombolás, a gonoszság nyilvánvaló szinonimái” (11. o.), Attilát az ikonográfiai tradíció „Belzebubként, az Ördöggként” ábrázolta (14. o.), népét pedig a rómaiak (lásd Ammianus Marcellinus krónikáját) „két lábon

járó vadállatoknak” minősítették (14–18. o.), s még a múlt évszázadban is Nyugat-Európában, kivált Angliában, „szinte az abszolút rossz jelképének” tartották (12. o.).

Az az álláspont, miszerint „a hunok a nyugati civilizáció ősellenségei voltak” (12. o.), szemben áll egy másik olasz Attila-monográfus, a római La Sapienza egyetem művészettörténész tanára, *Mario Bussagli* tézisével, aki szerint Attila „európai személyiség”, „európai ember” lett volna (Mario Bussagli: *Attila*, Rusconi, Milano, 1986, 83., 204. o.). Az igazat megvallva, Bussagli tétele saját értekezésének más passzusaival is felel, pontosabban belső ellentmondásokat érzékeltet a „Róma-ellenes hős” állítólagos „európaiságát” illetően, aki – úgymond – „egyfajta hun-római fúzióra vágyott” (Bussagli, 9., 205. o.): hol volt az ókor alkonyán európaiság a Római Birodalmon kívül? és miféle „fúzió” képzelhető el városok lerombolása, tartományok elpusztítása és tömegmészárlások révén?

Zecchini munkájának jellegzetessége, hogy a historiográfiai tényrekonstrukciót minduntalan szembesíti a mítoszértelmezésekkel. Részben mert ebben is egyetért John Mannel: „A történelem elszáll, a legenda marad.” (Man, 322. o.) Tudja, Attila-képünket óhatatlanul meghatározzák a legendák, az irodalmi, zenei és művészi feldolgozások, gyakran sokkal inkább mint a tudományos eredmények. Részben pedig mivel a „Nagyúr” élettörténetében sokszor lehetetlen szétválasztani a mítoszokat és a valóságot. A vicói „verum ipsum factum” érvényesülése az ő esetében korántsem problémamentes. A hódító halálmitoszait – meggyilkoltatását egy bosszúálló nő keze által, hívják bár Ildikónak („Hildico”), Krimhild(é)nek vagy éppen, a legvéresebb változatban, Gudrunnak (Kudrunnak) – egybeveti a *Nibelung-ének* Wagner opera-tetralógiája, Hebbel tragédia-trilógiája és Fritz Lang kétrészes némafilmje feldolgozásaival, mintegy mellest téve említést arról a furcsaságról, hogy az áruló Hagen modellje akár a zseniális Római hadvezér, Aëtius is lehetett (50–52. o.). A magyar olvasó kiegészítheti a fenti panorámát – Arany János és Gárdonyi Géza közismert remekművei mellett – azokkal a drámákkal, melyek *A Nagyúr* című, a Nemzeti Tankönyvkiadó Felfedett Klasszikusok sorozatában 1994-ben publikált kötetben található, kiváltképp Vaj-

da János méltatlanul elfeledett *Ildikójával*, Hebbel *Juditjának* nem méltatlan „rokonával”.

Ugyanakkor Zecchini cáfol is mítoszgyományokat: vitatja például, hogy Aquileia a hun sereg általi feldúlása volt közvetlen előzménye és oka Velence alapításának (141–145. o.), ami a lagúnák városának közhelyszerű eredetmítosza, és hogy I. (Nagy) Leó pápa csodatévő szent szavai állították meg a Rómára törő barbárt: „gyönyörű kép, szép retorika, de semmi sem igaz belőle” (150–161. o.).

A katalaunumi (catalaunumi) vagy Campus Mauriacus-i csata – a történettudományban általánosan elfogadott vélemény szerint a világtörténelem egyik sorsdöntő, az európai-nyugati civilizációt megmentő ütközete, az antikvitás talán utolsó ilyen horderejű, sorsfordító összecsapása – Zecchini értelmezésében Attila „kétségtelen” vereségét hozta, egyszersmind – a „római-germán győzelem” részbeni kihasználatlansága ellenére is – „véget vetett ama mítosznak, hogy a hunok legyőzhetetlenek” (127–136. o.). A nomád uralkodó temetésének „hármaskoporsós” legendáját a tudós – számos pályatársától, köztük John Mantól eltérően – elfogadni látszik (165–167. o.). A vezérrel együtt, hangsúlyozza, irdatlan birodalma is azonnal széthullott, odalett, elenyészett, „elolvadt, mint hó a napon” (169. o.). „Sic transit gloria mundi...” már amennyiben egyáltalán beszélhetünk dicsőségről ilyen gyors mulandóság, ennyire totális megsemmisülés esetében. Talán csak a fantáziadús művészi öröklétben, a költői mítoszokban – újfent.

Giuseppe Zecchini tömör, gondolatgazdag szintézisét érdemes lenne nyelvünkre átültetni.

Giuseppe Zecchini: Attila. Sellerio editore, Palermo, 2017, 189 o.

Madarász Imre